

ukupnih stopa mirovinskih doprinosa, publikacija sadrži također i vrlo obuhvatan popis svih dijelova nacionalnih sustava socijalnog osiguranja uključujući i postotak izdvajanja za pojedini program, strukturu njegovog financiranja i postotak primatelja u ukupnom stanovništvu.

Možemo najkraće zaključiti da je publikacija Međunarodne organizacije rada *Social Security Spending in South Eastern Europe: A Comparative Review* stvarno pionirski i izuzetno vrijedan doprinos u stjecanju bolje slike o razvijenosti, problemima i izazovima nacionalnih sustava socijalnog osiguranja u promatranoj skupini zemalja.

Predrag Bejaković

JOURNAL OF EUROPEAN SOCIAL POLICY

Godina 15, 2005.

U petnaestom godištu časopisa posvećeno različitim aspektima europske socijalne politike pronalazimo niz tekstova zanimljivih kako iz perspektive znanstvenoga pristupa socijalnoj politici, tako iz perspektive sasvim konkretnih procesa i dilema konstrukcije socijalne politike, ne samo u zemljama EU, nego i onima koje će to postati u budućnosti. Prvi tekst prvoga broja fokusira se na vrlo intrigantan odnos socijalne države i socijalnog kapitala. U tekstu pod naslovom *The social capital of European welfare states: the crowding out hypothesis revisited*, Wim van Oorschot i Wil Arts analizi podvrgavaju tezu o tome da socijalna država istiskuje, odnosno umanjuje socijalni kapital. Neovisno o svojim dobrim namjerama, tvrdi se, socijalna država institucionalizira pomoć ljudima u potrebi te umanjuje potrebu za

neformalnom (obiteljskom, susjedskom, prijateljskom...) pomoći. U posljednje vrijeme takvo gledanje osnaženo komunitarnim pogledima te pogledima unutar tzv. trećega puta na socijalnu državu. Komunitarci smatraju da tradicionalna socijalna država zanemaruje te čak potkopava moguć i nužan doprinos civilnog društva te obitelji socijalnom blagostanju društva. Ideologija trećeg puta zaziva »omogućujuću« socijalnu državu koja stimulira i relativizira socijalne potencijale civilnoga društva i obitelji. U analizi održivosti ovakve teze autori polaze od multidimenzionalnosti socijalnog kapitala. Recentna literatura uglavnom polazi od stava da se empirijski indikatori socijalnog kapitala trebaju grupirati u tri široke kategorije: socijalne veze (odnosi sa i između obitelji i prijatelja, uključenost u rad udruga i zajednice, najčešće kroz volontiranje te javni angažman, npr. u glasanju na izborima), socijalne norme (zajedničke građanske vrijednosti, norme i običaji suradnje), te povjerenje (povjerenje u društvene institucije i druge ljude). Temeljem podataka prikupljenih unutar europskoga istraživanja vrijednosti, autori dovode u pitanje tezu o negativnom učinku socijalne države na socijalni kapital. Naime, ako bi ta teza bila točna, tada bi socijalni kapital bio najniži u skandinavskim i kontinentalnim socijalnim državama, a viši u liberalnim i južnoeuropskim socijalnim državama, možda i najviši u zemljama srednje i istočne Europe. Suprotno tome, podaci sugeriraju da je socijalni kapital viši u tzv. sveobuhvatnijim socijalnim državama, pogotovo u dijelu povjerenja i aktivne participacije. Na razini individualnih odnosa, rezultati nisu jednoznačni, ali ni ovdje ne potvrđuju tezu o razornom djelovanju socijalne države. Važno je napomenuti da se kao intervenirajuće varijable pokazuju specifične karakteristike pojedinih država, kao i individualne osobine. Socijalni kapital, onako kako se mjeri ovim istraživanjima, viši je među pojedincima s

višim prihodima, višega obrazovanja, kao i među zaposlenima. Očito je i da univerzalnije socijalne države stimuliraju veće povjerenje u društvene institucije, suprotno državama koje preferiraju selektivnije, ciljane socijalne programe.

U istome broju objavljeni su još tekstovi Thomasa Lorentzena i Espena Dahla pod naslovom *Active labour market programmes in Norway: are they helpful for social assistance recipients?*, Ingele K. Naumann *Child care and feminism in West Germany and Sweden in the 1960s and 1970s* te rad Kevina Farnswortha pod naslovom *Promoting business-centred welfare: international and European business perspectives on social policy*.

Iz drugog broja valja izdvojiti dva rada, vrlo zanimljiva iz perspektive hrvatskih aktualnih tema i rasprava. Fabrizio Bernardi u radu naslovljenom *Public policies and low fertility: rationales for public intervention and a diagnosis for the Spanish care* analizira razloge i učinke javne intervencije na povećanje niske stope fertiliteta. Španjolska je zemlja s izuzetno niskom stopom fertiliteta (1,2), ali i zemlja s najvećim jazom između željenoga i stvarnoga broja djece. Ipak, valja započeti s pitanjem: gdje leži razlog javne intervencije? Nije li pitanje fertiliteta isključivo osobno pitanje? Klasični razlozi za formuliranjem pronatalitetne politike mogu biti nacionalistički ili religijski motivirani. U suvremenim društvima oni najčešće nisu dovoljni motivatori javne intervencije, već se razlozi pronalaze u potrebi osiguranja dugoročne održivosti socijalne države i mirovinskih sustava, u potrebi eliminiranja ograničenja koji pojedincima priječe da imaju željeni broj djece, u potrebi nadoknade dijela troškova obiteljima s djecom kako bi se umanjila njihova potencijalna nejednakost te potreba osiguranja jednakosti među djecom. Temeljem španjolskoga iskustva autor analizira sljedeće uobičajene vidove javne

intervencije: financijska podrška fertilitetu, roditeljski dopusti, servisi za djecu, politike radnog i obiteljskog vremena te stambena politika. Analiza govori da je pogrešna veća financijska podrška trećem i svakom narednom djetetu, jer je jaz između željenoga i stvarnoga broja djece problem parova bez djece ili samo s jednim djetetom. Također se, sukladno iskustvima i drugih zemalja, produljenje porodnoga i roditeljskog dopusta pa i uvođenje očevo dopusta ne čini osobito uspješnima. Ključno je pitanje strukture španjolskoga tržišta rada te mogućnosti korištenja dopusta, a koje je vrlo ograničeno za mnoge nezaposlene, samozaposlene i zaposlene na određeno vrijeme. Servisi za djecu jesu važni, ali je u pitanju njihova priuštivost (je li ih moguće platiti) te fleksibilnost (primjerice adekvatno i prilagodljivo radno vrijeme). Stambena je politika, pak, više nego važna jer postaje osnovnom pretpostavkom stvaranja nove obitelji. Riječ je o nizu korisnih zapažanja koje bi trebalo razmotriti i unutar aktualnih hrvatskih polemika oko demografske sadašnjosti i budućnosti.

O utjecaju europske rodno usmjerene politike na baltičke zemlje raspravljaju Irna van der Molen i Irina Novikova (*Mainstreaming gender in the EU-accession process: the case of the Baltic Republics*). Mnogo je kritičkih opservacija koje ukazuju da EU nije »iskoristila« proces pridruživanja za jači utjecaj europske socijalne politike na zemlje kandidatkinje pa tako i u području rodne jednakosti. Autorice pokazuju da je ta teza više-manje točna te da unutar procesa pridruživanja pogotovo nije adresirana kompleksnost rodne nejednakosti. Zbog strukture ženske zaposlenosti u komunističkom razdoblju (pretežno industrija duboko integrirana u sovjetsku ekonomiju), žene su posebno ranjive u tranzicijskom razdoblju te su izložene nezaposlenosti, marginalizaciji i diskriminaciji unutar novoga privatnog sektora. Specifičnost baltičkih zemalja je i etnička pozadina

socijalne isključenosti, gdje su ponovno žene ugroženije. Baltičke su zemlje uglavnom promociji rodno usmjerene politike prišle na birokratski način, a nisu, kao što je to slučaj u EU zemljama, inkorporirale glasove ženskih aktivistkinja, stručnjaka te samih socijalno isključenih osoba.

Još su dva rada objavljena u ovom broju. Carlos Frade i Isabelle Darmon napisali su rad *New modes of business organization and precarious employment: towards the recommodification of labour?*, a Bertrand Maître, Brian Nolan i Christopher T. Whelan *Research Note: Welfare regimes and household income packaging in the European Union*.

U trećem broju raspravlja se o razlikama u razvoju servisa za djecu u Engleskoj i Njemačkoj (Adalbert Evers, Jane Lewis i Birgit Riedel: *Developing child-care provision in England and Germany: problems of governance*) te o razvoju tržišta u području potrage za poslom među nezaposlenima (Ludo Struyven i Gert Steurs: *Design and redesign of a quasi-market for the reintegration of jobseekers: empirical evidence from Australia and the Netherlands*).

Vrlo je intrigantan te kritičan tekst Marie Jespen i Amaparo Serrano Pascual na temu: *The European Social Model: an exercise in deconstruction*. Unutar studija socijalne politike pojam europskoga socijalnog modela postao je jedan od najčešće korištenih termina, premda bez preciznog razumijevanja o čemu je ovdje zapravo riječ. Europski socijalni model je, tvrdi se ovdje, zapravo loše definiran normativni koncept s vrlo različitim značenjima i uporabama. On počiva na pretpostavkama da postoji velika razlika između europske i američke ekonomije te da je potrebno kombinirati ekonomske i socijalne dimenzije razvoja. Prikazom povijesnog razvoja koncepta europskoga socijalnog modela autori dolaze do zaključka o važnoj ulozi europskih institucija u kreaciji koncepta eu-

ropske socijalne politike. Europeizacija je politički projekt te projekt koji traži nedvosmisleni legitimaciju, a socijalna politika je upravo ono što, smatra se, građani žele vidjeti kao konačno opravdanje ovako grandioznoga političkog projekta izgradnje europske zajednice. Ova činjenica objašnjava i nastajanje niza koncepata koji bi trebali pronaći rješenja za niz dilema suvremenoga svijeta te istaknuti distinktivni europski odgovor na te dileme, primjerice model aktivacije te fleksibilnost. Čini se da rad upozorava na inherentno istodobnu jakost i slabost europskoga socijalnog modela (jer je riječ primarno o političkome projektu) te poziva na potrebu daljnjih istraživanja.

Model otvorene koordinacije (MOK) dio je novoga europskog rječnika i ključni element razvoja socijalne politike na europskoj razini. Osim u području zapošljavanja (gdje je i nastao) te borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti, on se širi u područje mirovina i zdravstva. Na koji način MOK utječe na mirovinske reforme tema je teksta Martina Eckkardta (*The open method of coordination on pensions: an economic analysis of its effect on pension reforms*). Glavni problem leži u poteškoći formulacije zajedničkih ciljeva i preciznih indikatora a to je, barem prema iskustvima politike zapošljavanja te siromaštva i socijalne isključenosti, glavno sredstvo primjene zajedničkih ciljeva unutar nacionalnih specifičnosti te glavno sredstvo usporedbe pojedinih zemalja i širenja dobrih iskustava. Europska komisija formulirala je tri glavna načela: adekvatnost mirovinskih sustava (prevencija socijalne isključenosti, omogućavanje održavanja životnog standarda i promocija solidarnosti), financijska održivost (povećanje razine zaposlenosti, povećanje radnog vijeka, održivost sustava u kontekstu javnog financiranja, prilagodba doprinosa i naknada te osiguranje adekvatnosti privatnih mirovina) i modernizacija (prilagodba fleksibilnih oblika zapošljavanja, zadovoljavanje aspiracija

za većom jednakošću žena i muškaraca te mogućnost mirovinskih sustava da odgovore na sve izazove). No, kao što je već napomenuto, poteškoća konstrukcije i praćenja indikatora te zasada nedovoljna mogućnost analize i širenje dobre prakse otežavaju utjecaj europske razine na nacionalne politike u području mirovinskih sustava.

Iz četvrtoga broja valja ponovno izdvojiti rad posvećen socijalnoj politici EU. Riječ je o tekstu Julie S. O'Connor pod naslovom *Policy coordination, social indicators and the social-policy agenda in the European Union*. Suprotno iskustvu s formulacijom zajedničke europske politike u području mirovina, autorica u ovom tekstu pokazuje da su u području siromaštva i socijalne isključenosti formulirani precizni socijalni indikatori, a oni su ključni za (europsku) koordinaciju nacionalnih politika. I ovdje se otvoreno raspravlja o slabostima i jakostima europskoga socijalnog modela. Zanimljivo je da se kritičari i pobornici nalaze na oštro suprotstavljenim pozicijama – on se vidi ili kao snažan mehanizam ostvarenja socijalnog progresa ili kao potpuno irelevantan čimbenik koji ne uspijeva utjecati na

ono što se dešava u pojedinim socijalnim državama. Usprkos mogućim slabostima, bilo bi pogrešno ignorirati utjecaj europske socijalne agende u komparativnoj analizi socijalnih država, zaključuje autorica.

Ostali tekstovi ovog broja analiziraju niz tema, a među njima i one koje se dosada nisu često obrađivale. Arnstein Aassve, Stefano Mazzucco i Letizia Mencarini objavili su rad *Childbearing and well-being: a comparative analysis of European welfare regimes*, Tim Lang i Geof Rayner rad pod naslovom *Obesity: a growing issue for European policy*, a Rik van Berkel i Paul van der Aa rad *The marketization of activation services: a modern panacea? Some lessons from the Dutch experience*. U rubrici *European Briefing* objavljen je rad Brad K. Blitza *'Brain circulation': the Spanish medical profession and international medical recruitment in the United Kingdom*. Kao i svake godine i ove valja upozoriti na to da časopis uz znanstvene analize objavljuje i niz informacija o dokumentima, politikama i procesima koji se donose i odvijaju na europskoj razini.

Siniša Zrinščak